

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АСОЦІАЦІЇ ТИФЛОПЕДАГОГІВ УКРАЇНИ

В статті відображено причини виникнення, аналіз діяльності та вплив Асоціації тифлопедагогів України на державні органи у питаннях надання допомоги особам з порушеннями зору.

Ключові слова: асоціація тифлопедагогів України, особи з порушеннями зору, взаємодія тифлопедагогів.

В статье отображены причины появления, анализ деятельности и влияние Ассоциации тифлопедагогов Украины на государственные органы в вопросах предоставления помощи лицам с нарушениями зрения.

Ключевые слова: ассоциация тифлопедагогов Украины, лица с нарушениями зрения, взаимодействие тифлопедагогов.

Складний період політичних і соціальних трансформацій, економічна нестабільність, які переживає наразі Україна, позначились на розвитку нових форм участі громади у розв'язанні соціальних проблем. За таких економічних та політичних умов українська держава часто уникає розгляду широкого кола питань, що стосуються життя інвалідів та тих, хто ними опікується, залишаючи за собою переважно лише функцію їхнього соціального захисту. Тому зростає роль громадських організацій, асоціацій та груп громадян, зокрема тих, що об'єднують у своєму складі представників відповідної професії, які можуть вирішити значну кількість проблем навіть у державному масштабі.

Однією з найбільш чисельних та таких, що відіграє важливу роль у розвитку сучасної тифлопедагогіки, є Всеукраїнська громадська організація "Асоціація тифлопедагогів України" (ВГО "АТПУ").

У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. сфера діяльності тифлопедагогіки значно розширилась у зв'язку з досягненнями офтальмології в діагностиці порушень зору у дітей, починаючи з раннього віку, та розробкою нових методик лікування раніше невиліковних очних захворювань. Спираючись на ці досягнення, тифлопедагогіка вийшла за традиційні межі завдань спеціальної дошкільної та шкільної освіти сліпих і слабозорих, підготовки кадрів тифлопедагогів тощо. У

тифлопедагогіці виникли нові напрями надання спеціальних послуг особам з порушеннями зору різних вікових категорій, таких як корекція розвитку сліпих і дітей зі зниженим зором раннього віку, інтегроване та інклюзивне навчання сліпих і слабозорих дітей у масових школах, психолого-педагогічний супровід дорослих інвалідів по зору, здійснення реабілітації осіб, які втратили зір у дорослому віці, підготовка спеціальних психологів для роботи з особами, які мають порушення зору, підготовка тифлопедагогів за спорідненими спеціалізаціями тощо.

Всі ці напрями важко було реалізувати без єдиного центру координації зусиль усіх тифлопедагогів, без можливості обміну досвідом. В Україні на початок ХХІ століття працювало 6 шкіл для сліпих дітей, в яких навчалось близько 850 учнів, з яких 276 слабозорих та 131 розумово відсталих дітей; 29 шкіл для слабозорих дітей, в яких навчалось 4,4 тис. учнів; 102 дошкільних заклади, в яких виховувалось близько 8 тис. дітей із зоровими патологіями різної глибини. Педагогічний процес здійснювали понад 2500 педагогів, частина з яких не мала відповідної кваліфікації, хоча й володіла спеціальними методами та прийомами навчання й виховання таких дітей.

Кожен регіон України мав визначену Міністерством освіти і науки кількість спеціальних закладів, але територіально вони були розташовані досить віддалено один від одного, що не давало їм можливості тісної співпраці над вирішенням актуальних питань освіти осіб з порушеннями зору.

Обмін досвідом тифлопедагогів, підвищення їхньої кваліфікації в Україні здійснювались, на жаль, епізодично з власної ініціативи фахівців та ентузіастів цієї справи. Проте кожен з видів такої роботи охоплював лише незначну кількість спеціалістів.

У зв'язку з цим виникло завдання удосконалення системи взаємодії тифлопедагогів усієї України та їх об'єднання з метою покращення обслуговування осіб, які мають порушення зору. Таким чином, назріла необхідність обговорення тих нагальних проблем теорії та практики, що турбували українських тифлопедагогів.

Зважаючи на зазначене вище, за ініціативи та під керівництвом єдиної в Україні кафедри тифлопедагогіки Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова на чолі з завідувачкою професором Синьовою Євгенією Павлівною 4 – 5 травня 2006 року в м. Харкові на базі Харківської гімназії-інтернату для сліпих дітей імені В.Г.Короленка відбувся I Всеукраїнський з'їзд тифлопедагогів "Тифлопедагогіка України: витоки, сьогодення, перспективи розвитку".

Програма з'їзду визначила наступні напрями для обговорення:

-навчально-методичне забезпечення освітньо-виховного та реабілітаційного процесів;

- проблеми організації навчально-виховного процесу в спеціальних дошкільних закладах;

- удосконалення системи навчально-виховної діяльності спеціальних шкіл-інтернатів;

- досвід організації інтегрованого та інклюзивного навчання осіб з порушеннями зору;

- розвиток діяльності реабілітаційних центрів для осіб з порушеннями зору;

- освіта та реабілітація інвалідів по зору в системі УТОС;

- підготовка фахівців до роботи в спеціальних навчально-виховних та реабілітаційних закладах. Професійна компетенція тифлопедагога.

На заключному пленарному засіданні з'їзд прийняв Резолюцію та виніс ухвалу об'єднатися у Всеукраїнську громадську організацію "Асоціація тифлопедагогів України".

Президентом Асоціації була обрана завідувач кафедри тифлопедагогіки НПУ імені М.П.Драгоманова, професор Є.П.Синьова.

Отже, починаючи з 2006 року, АТПУ активно розпочала свою діяльність. На час її створення вона об'єднувала близько 200 членів в 24 осередках з 20 регіонів України. У 2012 році кількість членів Асоціації склала більше 460 осіб в 37 осередках у всіх регіонах України.

Діяльність Асоціації тифлопедагогів України, як одного з видів професійних об'єднань, має на меті задоволення і захист законних професійних, соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів її членів.

Протягом шести років саме ці завдання вирішувались у різних організаційних формах діяльності Асоціації. Це були наради, конференції, семінари, круглі столи, робота науково-методичної та ревізійної комісії, заснування та видання науково-практичного журналу "Теорія і практика тифлопедагогіки. Інформаційний бюлетень" і наукового фахового збірника статей "Соціально-психологічні проблеми тифлопедагогіки".

Досягнення високого рівня ефективності діяльності Асоціації проявляються безпосередньо в процесі роботи її членів та обговорення важливих питань під час проведення з'їздів, нарад, конференцій, семінарів, круглих столів.

З 2006 по 2012 роки Асоціацією з метою розв'язання завдань, поставлених на I-му Всеукраїнському з'їзді тифлопедагогів, були проведені наступні заходи:

- Круглий стіл "Конвенція ООН про права інвалідів", присвячений Дню захисту прав людини.

- Нарада керівників місцевих осередків.

- Всеукраїнська з міжнародною участю науково-практична конференція "Теорія і практика тифлопедагогіки: взаємозв'язки та взаємозбагачення",

присвячена 10-річчю кафедри тифлопедагогіки Інституту корекційної педагогіки та психології НПУ імені М.П. Драгоманова.

- Всеукраїнський науково-практичний семінар "Психолого-медико-педагогічні засади організації комплексного реабілітаційного процесу в спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для дітей з порушеннями зору".

- Всеукраїнський науково-практичний семінар "Науково-методичні засади розробки програмного забезпечення для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів".

- Другий з'їзд тифлопедагогів України "Удосконалення професійної майстерності тифлопедагогів у процесі здійснення комплексної реабілітації дітей з порушеннями зору".

- Науково-практична конференція "Система підготовки дітей зі зниженим зором до інтеграції в широке соціальне середовище (з досвіду роботи Тербовлянської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату для дітей зі зниженим зором з гімназійними класами)".

- Міжнародна науково-практична конференція "Сучасний світ і незрячі: розвиток особистості в контексті тифлології".

- Всеукраїнський науково-практичний семінар "Підвищення ефективності навчально-реабілітаційного процесу сліпих дітей в умовах діяльності школи-лабораторії".

- Семінар-практикум "Особливості навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку з вадами зору (за Базовою програмою "Я у світі")".

- Міжнародна науково-практична конференція "Сучасний світ і незрячі: людина з інвалідністю у правовій державі".

- Проблемний семінар-практикум "Спеціальна дошкільна освіта дітей з порушеннями зору".

Важливою для теорії та практики тифлопедагогіки стала нарада керівників осередків ВГО "АТПУ" від 20 лютого 2008 року, яка ставила за мету координації дій та визначення напрямків діяльності Асоціації в 2008 році.

Резолюцією наради було визначено такі пріоритетні напрями роботи осередків:

- підвищення ефективності співпраці науки і практики тифлопедагогіки;

- активізація креативності тифлопедагогів, винайдення ідей та новітніх технологій щодо психолого-педагогічного впливу на розвиток осіб з порушеннями зору;

- обмін досвідом роботи спеціальних закладів освіти та проведення майстер-класів провідних тифлопедагогів;

- здійснення заходів щодо підвищення кваліфікації тифлопедагогів у спеціальних навчально-виховних закладах для дітей з вадами зору [5].

Науково-практична конференція "Теорія і практика тифлопедагогіки: взаємозв'язки та взаємозбагачення" була присвячена 10-річчю кафедри тифлопедагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова і була ініційована кафедрою тифлопедагогіки та ВГО "АТПУ". 120 гостей із майже 200 запрошених були члени Асоціації. На конференцію також прибули представники Росії та Білорусі. У резолюції конференції були визначені основні напрямки взаємодії науковців та практиків на найближчі роки [6].

Сприяння у підготовці кадрів для державних, громадських та інших організацій, які працюють у зазначеній сфері, стало ще одним показником ефективної діяльності АТПУ. Необхідно відмітити, що зростання чисельності студентів заочної форми навчання, які отримують другу вищу тифлопедагогічну освіту, в три-чотири рази можна вважати спільним результатом активної діяльності керівників навчально-виховних та реабілітаційних закладів для дітей з порушеннями зору, кафедри тифлопедагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова та ВГО "АТПУ".

Важливу роль у цьому процесі зіграв II з'їзд тифлопедагогів України "Удосконалення професійної майстерності тифлопедагогів у процесі здійснення комплексної реабілітації дітей з порушеннями зору", що відбувся в м. Києві 25 вересня 2009 р. на базі Інституту корекційної педагогіки та психології і був присвячений 175-річчю НПУ імені М.П. Драгоманова.

У проголошених доповідях висвітлювалися питання соціально-політичного та правового забезпечення діяльності освітньо-виховних та реабілітаційних закладів для осіб з порушеннями зору, матеріали наукових досліджень та методичної роботи в школах-інтернатах. З'їзд визначив низку основних невідкладних проблем тифлопедагогіки та звернувся до Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України з проханням всебічно сприяти: підготовці кваліфікованих кадрів-тифлопедагогів; розвитку мережі регіональних центрів ранньої допомоги із залученням до них дітей з комбінованими порушеннями; розвитку мережі навчально-реабілітаційних закладів професійної підготовки для осіб з порушеннями зору тощо.

Були визначені нижче наведені актуальні напрямки взаємодії науковців та практиків на найближчі роки:

1. Удосконалення змісту освіти для дітей з порушеннями зору дошкільного та шкільного віку.

2. Розробка навчально-методичного забезпечення всіх ланок спеціальної освіти.

3. Удосконалення змісту, методів трудового навчання та профорієнтації дітей з порушеннями зору відповідно до їхніх зорових можливостей та потреб ринку праці.

4. Дослідження форм та методів надання дітям з вадами зору та їх батькам ранньої кваліфікованої допомоги, організації індивідуального

особистісно-зорієнтованого та інклюзивного навчання, психолого-педагогічного супроводу осіб з порушеннями зору на різних вікових етапах, у тому числі осліплених у дорослому віці.

5. Активізація розробок науково-методичних посібників з тифлопедагогіки та спеціальних методик для студентів та практичних працівників різних типів закладів для дітей з порушеннями зору [7].

Асоціація тісно співпрацює з Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, яке підтримує усі її ініціативи, допомагає в реалізації планів. В свою чергу "Асоціація тифлопедагогів України" активно включається у вирішення завдань, поставлених Міністерством. Так, ідучи назустріч вирішенню проблеми програмного забезпечення спеціальних шкіл-інтернатів для дітей з порушеннями зору (II-III ступеня), у листопаді 2009 року був проведений Всеукраїнський науково-практичний семінар "Науково-методичні засади розробки програмного забезпечення для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів", на якому була створена робоча група по написанню навчальних програм з усіх шкільних дисциплін, що й було виконано членами Асоціації у співпраці з науковцями.

Великого значення в справі підвищення ефективності діяльності навчально-виховних та реабілітаційних закладів для осіб з порушеннями зору має забезпечення їх сучасного інформаційного простору. Так, у 2012 році було створено сайт ВГО "Асоціація тифлопедагогів України", на якому розміщуються науково-методичні, інформаційні та інші матеріали, які дозволяють бути в курсі справ діяльності Асоціації всіх її членів та підвищувати їм свій рівень професійної компетенції.

У червні 2010 року в м. Терехівці Тернопільської обл. відбулась звітно-виборча Конференція Всеукраїнської громадської організації "Асоціація тифлопедагогів України". Важливим стало прийняття рішення про виокремлення дошкільного напрямку роботи АТПУ з метою підвищення компетентності педагогів спеціальних дошкільних закладів для дітей з порушеннями зору.

Виконуючи ухвали II з'їзду Асоціації тифлопедагогів, спільними зусиллями Волинського осередку, Національної Асамблеї інвалідів України, Волинської обласної організації УТОС, кафедри тифлопедагогіки та інших державних та недержавних організацій, 14-16 жовтня 2010 року була проведена Міжнародна науково-практична конференція "Сучасний світ і незрячі: розвиток особистості в контексті тифлології". На конференції були присутні також закордонні гості зі Швеції, Польщі, Угорщини, Росії. Виголошені наукові доповіді можна згрупувати в такі напрями:

1. Доступність, взаємодія та вплив світської і релігійної духовності на розвиток людини з інвалідності.

2. Психолого-педагогічні проблеми тифлології у сфері становлення особистості.

3. Соціальна реабілітація людей з інвалідністю.

4. Розвиток особистості в умовах сучасного інформаційного простору.

На конференції було визначено коло проблем, що знайшли своє відображення у її рішенні. Особливо слід відмітити визнання учасниками інклюзивної освіти дітей з порушеннями зору як найвищого рівня соціалізації [4].

Через рік з ініціативи Асоціації та за підтримки Національної Асамблеї інвалідів України, Волинської обласної організації УТОС в м. Луцьку відбулася Міжнародна науково-практична конференція "Сучасний світ і незрячі: людина з інвалідністю у правовій державі". Питання, що розглядалися на конференції, можна згрупувати наступним чином:

1. Проблеми забезпечення захисту прав людей з інвалідністю відповідно до Конвенції ООН.

2. Просвітницько-виховна робота як психолого-педагогічна проблема тифлології.

3. Інноваційні технології в соціальній та професійній реабілітації людей з інвалідністю.

4. Вплив сучасного інформаційного простору на розвиток особистості з особливими освітніми потребами.

Конференцією було визначено коло проблем щодо захисту прав людей інвалідів по зору, основні з яких:

- недостатня забезпеченість освітніх закладів для дітей з порушеннями зору підручниками, зошитами, тифлотехнікою, методичною літературою;

- відсутність належних умов для участі у зовнішньому незалежному оцінюванні знань незрячих абітурієнтів нарівні зі зрячими;

- недосконалість законодавчої бази з питань трансплантації рогівки ока;

- низькі перспективи працевлаштування незрячих.

Для вирішення зазначених проблем учасники конференції звернулися за допомогою до відповідних державних закладів [4].

З метою передачі досвіду роботи зі сліпими дітьми з ініціативи ВГО "АТПУ" в Харківському загальноосвітньому навчально-виховному комплексі для дітей з вадами зору імені В.Г.Короленка Харківської обласної ради відбувся Всеукраїнський науково-практичний семінар "Підвищення ефективності навчально-реабілітаційного процесу сліпих дітей в умовах діяльності школи-лабораторії". Директор Харківського загальноосвітнього навчально-виховного комплексу для дітей з вадами зору імені В.Г. Короленка О.М. Білоусов у своєму виступі розкрив організаційно-методичні засади навчання, реабілітації та соціалізації

дітей з порушеннями зору у зазначеному навчальному закладі. Представники кафедри тифлопедагогіки поділилися з учасниками семінару досвідом плідної співпраці з педагогічним колективом та учнями зазначеного навчально-виховного комплексу.

Дводенна програма семінару дозволила учасникам детально ознайомитися з єдиною в країні школою-лабораторією кафедри, окреслити досягнення, перспективи й побудувати плани спільної діяльності на майбутнє [3].

Представники дошкільного напрямку Асоціації тифлопедагогів для вихователів спеціальних дошкільних закладів ініціювали проведення семінару-практикуму "Особливості навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку з вадами зору (за Базовою програмою "Я у світі)". У проголошених на семінарі-практикумі доповідях висвітлювалися організаційно-методичні питання впровадження оновленого змісту дошкільної освіти в спеціальних дошкільних закладах. Важливим стало обговорення проекту методичних рекомендацій з тематичного планування навчально-виховної роботи у спеціальних дошкільних закладах для дітей з порушеннями зору [2].

З метою пошуку підходів та шляхів вирішення проблем спеціальної дошкільної педагогіки Асоціація тифлопедагогів України спільно з кафедрою тифлопедагогіки НПУ ім. М.П. Драгоманова та лабораторією тифлопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України було організовано та проведено проблемний семінар-практикум "Спеціальна дошкільна освіта дітей з порушеннями зору". На семінарі обговорювалися питання програмного забезпечення змісту спеціальної дошкільної освіти дітей, її корекційної спрямованості, особистісно-діяльнісного підходу до розвитку дошкільників з порушеннями зору, окремі питання організації та планування корекційної роботи тифлопедагога. Були також обговорені проекти порядку організації роботи тифлопедагога дошкільного закладу, переліку та зразків оформлення ділової документації тифлопедагога, корекційних програм розвитку дитини за основними напрямками корекційно-відновлювальної роботи.

Продовжився розгляд визначених завдань на круглому столі для тифлопедагогів "Корекційно-розвивальна робота в спеціальних дошкільних навчальних закладах для дітей з порушеннями зору", що відбувся 20 грудня 2011 року на базі Інституту спеціальної педагогіки НАПН України. На круглому столі обговорювалися пропозиції практиків до запропонованих на проблемному семінарі-практикумі проектів. Під час цієї зустрічі було сформовано робочу групу з практиків та науковців для розробки корекційних програм для спеціальних дошкільних закладів для дітей з порушеннями зору [1].

Наразі діяльність ВГО "АТПУ" продовжується за визначеними

напрямами.

Таким чином, аналіз шестирічної діяльності ВГО "Асоціація тифлопедагогів України" показав, що вона стала першою в історії України організацією, яка об'єднала зусилля всіх, хто має змогу і хто повинен відповідно до вимог своєї професії надавати допомогу незрячим особам різного віку. За 2006-2012 роки члени АТПУ видали десятки наукових публікацій та методичних розробок, розробили навчальні програми для спеціальних освітніх закладів для осіб з порушеннями зору тощо. Асоціація провела ряд заходів, присвячених вирішенню проблем, пов'язаних з життям та діяльністю осіб з порушеннями зору, налагодила зв'язки з організаціями, причетними до розв'язання цих проблем.

Основним методом роботи цієї організації є перш за все напрямок ініціативи "знизу" в соціально корисне русло. Цим створюється унікальна можливість плавного, безболісного об'єднання загальних державних інтересів і інвалідів по зору через форму інтересу певних суспільних груп у рамках гармонійного, неконфліктного громадянського суспільства.

Отже, все зазначене вище дає можливість стверджувати, що ВГО "АТПУ" стала на початку ХХІ століття тією організацією, яка впливає на діяльність державних органів та поряд з ними сприяє професійному розвитку тифлопедагогів, їх соціальному захисту; представництву інтересів осіб з порушеннями зору; підвищенню якості корекційно-педагогічних, психологічних та соціальних послуг закладів, установ та організацій для осіб з порушеннями зору.

Список використаних джерел

1. Гудим І.М. Проблемний семінар-практикум "Спеціальна дошкільна освіта дітей з порушеннями зору". /Теорія і практика тифлопедагогіки. Інформаційний бюлетень Всеукраїнської громадської організації "Асоціація тифлопедагогів України". / Науково-практичний журнал. – К., 2012. – № 6. – С. 5-7.

2. Рожко Н.М. Пріоритетні напрямки розвитку спеціальної дошкільної освіти. /Теорія і практика тифлопедагогіки. Інформаційний бюлетень Всеукраїнської громадської організації "Асоціація тифлопедагогів України". /Науково-практичний журнал. – К., 2011. – № 5. – С. 5-7.

3. Серпутько Г.П. Науково-практичний семінар на Харківщині. /Теорія і практика тифлопедагогіки. Інформаційний бюлетень Всеукраїнської громадської організації "Асоціація тифлопедагогів України". /Науково-практичний журнал. – К., 2010. – № 4. – С. 56-58.

4. Симончук Ю.П., Войтюк Ю.О. Сучасний світ і незрячі. /Теорія і практика тифлопедагогіки. Інформаційний бюлетень Всеукраїнської громадської організації "Асоціація тифлопедагогів України". /Науково-практичний журнал. – К., 2010. – № 4. – С. 54-55.

5. Симончук Ю.П. V Міжнародна науково-практична конференція "Сучасний світ і незрячі: людина з інвалідністю у правовій державі". /Теорія і практика тифлопедагогіки. Інформаційний бюлетень Всеукраїнської громадської організації "Асоціація тифлопедагогів України". /Науково-практичний журнал. – К., 2012. – № 6. – С. 53-57.

6. Синьова Є.П. Всеукраїнська з міжнародною участю конференція "Теорія і практика тифлопедагогіки: взаємозв'язки та взаємозбагачення". /Теорія і практика тифлопедагогіки. Інформаційний бюлетень Всеукраїнської громадської організації "Асоціація тифлопедагогів України". /Науково-практичний журнал. – К., 2008. – № 2. – С. 45.

7. Синьова Є.П. З життя Асоціації тифлопедагогів України. /Теорія і практика тифлопедагогіки. Інформаційний бюлетень Всеукраїнської громадської організації "Асоціація тифлопедагогів України". / Науково-практичний журнал. – К., 2009. – № 3. – С. 9.

8. Синьова Є.П., Тімакова Ю.В. Нарада керівників обласних та місцевих осередків ВГО "Асоціації тифлопедагогів України". /Теорія і практика тифлопедагогіки. Інформаційний бюлетень Всеукраїнської громадської організації "Асоціація тифлопедагогів України". /Науково-практичний журнал. – К., 2008. – № 1. – С. 19.

The article describes reasons for establishing, analysis of the activity and influence of the Association of typhlopedagogues of Ukraine on public authorities, responsible for support of visually impaired people.

Keywords: association of typhlopedagogues of Ukraine, visually impaired people, cooperation between typhlopedagogues.

Отримано 26.09.2012